

Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑ

Η Αιωνιότητα των προσώπων και η Νοσταλγία της Ιστορίας

Είναι γνωστό πως η βυζαντινή ζωγραφική αποτέλεσε και αποτελεί πεδίο πρόσφορων αναζητήσεων τόσο για τους καλλιτέχνες (ζωγράφους-αγογράφους) όσο και για τους θεωρητικούς της τέχνης (ιστορικούς-ερευνητές κ.ά.). Ωστόσο τα περισσότερα έργα ή μελέτες που προέκυψαν ως αποτέλεσμα αυτών των αναζητήσεων εστιάζονται, σχεδόν αποκλειστικά, στο χώρο της αγιογραφίας (απεικονίσεις ιερών μορφών και ευρύτερες συνθέσεις από την Ορθόδοξη Ανατολική χριστιανική παράδοση). Ο υπόλοιπος βυζαντινός εικαστικός πλούτος, σήμερα, περιορίστηκε σε αναπαραστάσεις ορισμένων μορφών διακόσμησης. Δεν είναι δε τυχαίο πως, σύμφωνα με την ευρωπαϊκή άποψη, οι αγογράφοι κατατάσσονται στους διακοσμητές, άποψη η οποία αδικεί καταφανώς τους δημιουργούς, ενώ παράλληλα περιορίζει την ουσία της ίδιας της εικαστικής πραγματικότητας. Επιπρόσθετα, επικράτησε και η άποψη πως η βυζαντινή ζωγραφική γενικώς εξαντλείται αποκλειστικά στη θρησκευτική θεματολογία και δεν αποτελεί ερέθισμα για μια ευρύτερη αναζήτηση. Με βάση αυτό ακριβώς το ερέθισμα, ο ζωγράφος-αγογράφος Χρήστος Παπανικολάου εστίασε το εργαστήριό του, πριν από δύο χρόνια περίπου, στη Λάρισα.

Ο χώρος και ο χρόνος της εγκατάστασής του επιλέχθηκαν μετά από εξαιρετική περίπτωση περιπλάνησης μαθητείας στο Άγιο Όρος, στη Θεσσαλονίκη, στην Οχρίδα, στη Στουπένιτσα (Σερβία), στην Κωνσταντινούπολη, το Σινά και αλλού.

Καρπός αυτής της μαθητείας πλάι στους αυθεντικούς συνεχιστές της βυζαντινής τεχνοτροπίας υπήρξε η σειρά έργων με τον γενικό τίτλο «Ο Κύκλος της Έλλα», από τα οποία η πρώτη ενότητα εκτέθηκε σε αίθουσα της Λάρισας, αποσπώντας ευμενή σχόλια και κριτικές από τον εικαστικό κύκλο της πόλης.

Ο «Κύκλος της Έλλα» όμως άνοιξε και τη συζήτηση γύρω από τη θεματική ευρύτητα της βυζαντινής ζωγραφικής, χωρίς ωστόσο να δεχθεί την αποπνευματοποίηση των εικονιζόμενων, αποφεύγοντας ταυτόχρονα και κάθε νατουραλιστική απόκλιση.

Ο μύθος

Τα έργα αυτού του κύκλου γεννήθηκαν πάνω στα λείψανα ενός θρύλου, του οποίου οι προεκτάσεις εμφανίζονται στις σελίδες της ιστορίας.

Το περιβάλλον στον «Κύκλο της Έλλα» δεν είναι τίποτα περισσότερο από το θέατρο του ανολοκλήρωτου, όπου η ολοκλήρωση του ματαιώνεται κάθε στιγμή από την αμαρτία: δηλαδή την ανάγκη. Ανολοκλήρωτη παραμένει η φυγή της Έλλα, της Λαρισαίας Βυζαντινής πριγκίπισσας, κατά τον θρύλο, την οποία απήγαγαν Σλάβοι επιδρομείς του 10ου μ.Χ. αιώνα. Ανολοκλήρωτη παραμένει η ηθική εμπειρία του ανθρώπου...

Είναι, πράγματι, υπέροχο να συναντάει κανείς το παρελθόν μέσα στις πιο εκλεπτυσμένες εκφάνσεις του παρόντος. Από το παρελθόν ίσως δεν διασώθηκε τίποτα πέρα από τις πράξεις των ανθρώπων, με κείνη τη μεγαλειώδη προοπτική που έδωσε σ' αυ-

τές ο Χριστιανισμός: η Θέωση, την ηθική ολοκλήρωση. Ακόμα πιο υπέροχο είναι όταν αυτές οι ιστορίες ενσαρκώνονται στα εικονιζόμενα πρόσωπα του «Κύκλου της Έλλα», όταν η ιστορία ομολογείται ως πίστη γινόμενη ταυτόχρονα βίωμα του παρόντος και του μέλλοντος. Τα πρόσωπα εξάλλου τείνουν στο εσάει!

Στα πρόσωπα των Αγίων θα βρει αντιστάθμισμα η ανθρώπινη τραγωδία. Στις ιερές μορφές αυτού του κύκλου θα καταφύγει η ιστορία... Τα πρόσωπα πλάστηκαν με αρχγόνα υλικά: τα χρώματα του θεσσαλικού κάμπου, όπως μας τα έχει διδάξει η ανατολή και η δύση του ήλιου, με τον άφωνο θαυμασμό και τη βαθύτατη πνευματικότητα της σιωπής, με τον υπαινικτικό χαρακτήρα της νοσταλγίας, με τον ιστορισμό του παρόντος και με τον καμμό του εκπεσόντος ανθρώπου μέσα στο χρόνο, μέσα στον καιρό!

Η Ορθόδοξη μετέβαλε την υπάρχουσα μέχρι τότε οντολογική συνθήκη του ανθρώπου. Το θείο δράμα ενσάρκωσε την οδυνηρή πορεία του ανθρώπου με τη δυνατότητα της τελικής του Ανάστασης. Η Βυζαντινή τέχνη αναζήτησε από την ιστορία μόνο το πνεύμα, τους νόμους κίνησης και τους τρόπους της για να την ανασυνθέσει. Να την ανασυνθέσει με τον ολοκληρωμένο άνθρωπο, αυτή τη φορά, στο επικείμενο.

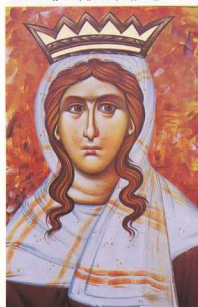
Στα εικονίσματα αυτού του κύκλου συμπικνώνεται η απεραντοσύνη των δυνατοτήτων του ανθρώπου, από την αυστηρή πινακίδα του προσώπου στη χρωματική αβεβαιότητα του φόντου. Και στην πιο απροσδιόριστη λε-

1. Ολοκλήρωση (μεικτή τεχνική).

7. Πλατυτέρα (μεικτή τεχνική).

2. Η πριγκίπισσα (αυγοτέμπερα).

3. Έλλα (αυγοτέμπερα).

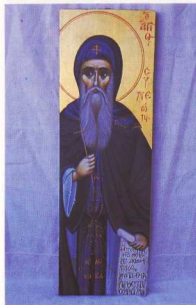
4. Τρεις πολιτικοί (αυγοτέμπερα).

πτομέρεια ενυπάρχει ως σπέρμα το φως της ολότητας, το δονούμενο πάθος για ολοκλήρωση, για να μας θυμίζει ότι ο άνθρωπος βρίσκεται διαρκώς σε απώλεια. Όμως αυτός δεν είναι ο προορισμός αλλά η προσπάθεια της αναδόμησής της εντός του και εκτός αυτού ύλης. Αυτή είναι η εσχάτη προσπάθεια της απελευθέρωσής του.

Τα πρόσωπα, τέλος, αυτού του κύκλου υπήρξαν άγια, μέσα στον καθημερινό τους αγώνα. Υπήρξαν ολοκληρωτικά αθώα μέσα στις συμπταντικές τους προσδοκίες να αφηγοούνται τη Νοσταλγία της Ιστορίας με τη βαθύτερη ουσία της: τον έρωτα, αυτή τη χωρίς όρους προοπτική της πλήρους ταύτισης.

Αλέξανδρος Ζούκας

Δημοσιογράφος

5. Σymeών (αυγοτέμπερα).

6. Παναγία με πορφύρα (αυγοτέμπερα).